

"INFORMED CONSENT" TERİMİNİN TÜRKÇE KARŞILIĞI NE OLMALIDIR?

Proposing The Term in Turkish for "Informed Consent"

Ertunç Mega*

I. GİRİŞ

Doğan Aksan'ın, *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi* başlıklı kitabından aktararak, "*Dil olmasaydı tarih diye bir şey olmayacak, hukuk bilinmeyecek, söze dayanan sanatlar bulunmayacak, bir insanın anıları yalnız kendisinde, belli belirsiz görüntüler olarak saklı kalacaktı.*"¹

On dokuzuncu yüzyılın en önemli dil felsefecilerinden biri olarak kabul gören Wilhelm von Humboldt, dili, bir üründen öte bir etkinlik olarak değerlendirmiştir.² Bu düşünce temelinde dil, yalın bir iletişim şeklinden öte her anlamda etkin bir yapıyı işaret eder. Fransız yazar Paul Valéry'nin, Dil'in düşüncüyü ister istemez düzenlediği görüşü de bir dilde kullanılan terimlerin, kişide oluşturduğu kavram ve imgelemler³ vasıtası ile önemli sonuçlar doğurduğunu olumlar.⁴

Dünyada en çok sayıda insan tarafından konuşulan diller sırasıyla Çince, İngilizce, İspanyolca, Hintçe ve Türkçedir. Dilin gücü⁵ açısından değerlendirildiğinde ise ilk on dil sırasıyla İngilizce, Mandarin,⁶ Fransızca, İspanyolca, Rusça, Almanca, Japonca, Portekizce ve

---

* Kadın Hastalıkları Doğum Uzmanı, Sağlık Hukuku Bilim Uzmanı, Sağlık Yönetimi Bilim Uzmanı, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Hukuku Doktora Programı Öğrencisi, İstanbul Sağlık Bilimleri Üniversitesi Fatih Sultan Mehmet Eğitim ve Araştırma Hastanesi Baştabip Yardımcısı, Elektronik Posta: ertuncmega@gmail.com, Telefon: 216 578 3000, ORCID: 0000-0002-9446-023X.

¹ Doğan Aksan, *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, 4. Basım (Ankara: Engin Yayınevi, 2006), 13.

² Wilhelm Von Humboldt, *On Language*, trans. Peter Heath, 2nd ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 1988), 50.

³ İmgelem ya da muhayyile hakkında "... zihinde önceden yer etmiş olan tasavvurları muhafaza eden veya hiç idrak edilmemiş şeyleri ve bunlar arasındaki ilişkileri tasavvur eden melekedir." şeklindeki tanım için bkz. İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lugatı Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: Kubbealtı İktisadi İşletmesi, 2005), 1397.

⁴ Adnan Karadüz, "'Yazı' ve 'Yazım' Kavramlarının Dilin 'Anlam' ve 'Ses' Ögeleriyle İlişkisi," *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 3, s. 6 (2008): 434.

⁵ Kavramın anlamı için bkz. World Economic Forum. "These are the most powerful languages in the world," Erişim Ağustos 15, 2019, <https://www.weforum.org/agenda/2016/12/these-are-the-most-powerful-languages-in-the-world/>.

⁶ Yazı dilleri arasında en uzun tarihe sahip dil Çince'dir. Çin'de konuşulan yedi lehçeden birisi ise Mandarin'dir. Bkz. Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, *Çok Dilli, Çok Kültürlü Toplumlarda Eğitim* (İstanbul: Eğitim Sen Yayınları, 2016), 42.

Hintçedir. Etkinlik gücü açısından Türkçe, bahse konu listede on sekizinci sırada yer bulmuştur.⁷

Bir tıbbi müdahalenin ilk şartı olan ve hasta ile tabip arasındaki sözleşmenin kurulmasını sağlayan irade beyanı, etki faktörü açısından Türkçeden yaklaşık yirmi kat daha etkin olan İngilizce'de, "Informed Consent" olarak adlandırılmıştır. Bu terim, Türkiye sağlık ve hukuk sisteminde farklı ifadelerle karşılık buluyor olsa da "Aydınlatılmış Onam" en sık kullanılan tamlamadır.⁸

Terimler, kavramları adlandıran kelimelerdir. Yabancı terimlere Türkçe karşılık aranırken, sadece kavrama ad olan kelimenin sözlük anlamı değil, kavramın kendisinin de dikkate alınması gerekmektedir. Orhan Hançerlioğlu'ndan aktararak "*Kök anlamlarını bilmediğimiz sözcükleri türetmeyeceğimiz gibi anlamlarını bilsek bile yabancı kökleri Türkçemizin kurallarıyla türetmeyiz.*"⁹ Türkçeleştirme çalışmalarında, yabancı dil köklü kelimelere birden fazla kurum veya kişi tarafından farklı karşılıklar bulunması ya da bir terimin aynı kurum tarafından birden fazla kelime ile karşılanması ise o bilim dalında kavram karmaşasına yol açacaktır.¹⁰

Öncelikle bir hasta hakkı,¹¹ ardından ise hukuka uygun tıbbi müdahalenin¹² ilk şartı olan, hastanın kendisine uygulanacak tıbbi müdahale konusunda bilgilendirilmesini ve bu bilgilendirilme neticesinde müdahaleyi özgürce kabul etmesini sağlayan ve ispatlayan irade beyanı önemlidir. Makalemizde, her açıdan önemli bir işlevi haiz "Informed Consent" teriminin, farklı şekillerde Türkçeleştirilerek kullanılması konusu, kullanılan kelimelerin Türkiye hukuk sisteminde nasıl yer bulduğunun saptanması yolu ile irdelenecektir.

Terimleştirme bir yaratıcılık eylemidir ve David Alan Cruse'nin de "*sınırlı kaynaklar vasıtası ile sınırsız kullanım*" ifadesi ile yorumladığı bu yaratıcı eylem, dilin en çekici özelliklerinden birisidir.¹³ Makale konumuzdaki terim ile sınırlı kalmak üzere, "Informed

---

⁷ Dünya Ekonomik Forumu'nun, bir dilin etkinliğinin sınanması anlamında kullanılan Dil Güç Endeksi Raporu'nun özgün dildeki hâli için bkz. Kai L. Chan, "Power Language Index-Which are the world's most influential languages?," World Economic Forum, published May, 2016, http://www.kailchan.ca/wp-content/uploads/2016/12/Kai-Chan_Power-Language-Index-full-report_2016_v2.pdf.

⁸ Ağustos 22, 2019 tarihinde, bir arama motorunda "*aydınlatılmış onam*" şeklinde sorgulandığında 37.200 sonuca ulaşılmaktadır.

⁹ Orhan Hançerlioğlu, *Türk Dili Sözlüğü* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992), 7.

¹⁰ Özcan Başkan, "Terimlerde Özleşme Sorunu," *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten 21-22*, s. 1973-1974 (1974): 176,182.

¹¹ Hastaların hak arayışı bağlamında bin dokuz yüz yetmişli yıllar, bazı ülkelerde sağlık hukukunun ayrı bir disiplin olarak da tanımlanmasının etkisiyle, genel bir uyanış dönemi olarak kabul edilir. Orta Avrupa ülkelerinde yaşanan politik değişimlerin etkisi ve genel olarak sivil toplumun, özel bir paydaş olarak ise hasta örgütlerinin çalışmaları ile doksanlı yılların başında, bahse konu hak, görece evrenselleşmiştir. Türkiye'de hasta haklarının gelişimi, siyasal ve toplumsal bir çaba ile yine doksanlı yıllarda başlayıp bugünkü düzeye ulaşmıştır. Bkz. Ertunç Mega, "Hasta Haklarının Felsefi Temelleri" iç. *Hekimler İçin Hukuk Rehberi*, editör Erdal Kalkan (Ankara: Türk Nöroşirürji Akademisi Yayınları, 2018), 86.

¹² Hasta hakları, hukuka uygun tıbbi müdahale ve bilgilendirilmiş rıza hakkında genel bilgilendirme için bkz. Ankara Barosu, *Sağlık Hukuku Digestası 1*, s. 1 (2009): 7-388.

¹³ David Alan Cruse, *Meaning in Language An Introduction to Semantics and Pragmatics* (New York: Oxford University Press, 2000), 391.

Consent" terimini Türkçeleştirmek amacıyla ve bir tamlama oluşturmak için Türkçede kullanılan sınırlı kaynak kelimeler ya da fiiller ise şunlardır:¹⁴

- Aydınlatmak¹⁵
- Bilgilendirmek¹⁶
- Onaylamak¹⁷
- Onamak¹⁸
- Muvafakat etmek¹⁹
- Rıza göstermek²⁰

II. HUKUKİ DÜZENLEMELER BOYUTUNDA İNCELEME

Makale'de, yukarıda yer bulan fiillerin ve kökteş kelimelerin mevzuat içinde kullanımının değerlendirilmesinde incelenecek hukuki metinler şunlardır:

- T.C. Anayasası²¹
- Türk Medeni Kanunu²²
- Türk Borçlar Kanunu²³
- Türk Ceza Kanunu²⁴
- Biyotıp Sözleşmesi²⁵

---

¹⁴ Makale'de, "aydınlatmak-aydınlatici", "bilgilendirmek-bilgi vermek-bilgilenmek", "onaylamak-onay vermek-onamak-onay-onam", "muafakat etmek-muafakat vermek", "rıza göstermek-rıza vermek-rıza" gibi kökteş kelimeler aynı başlık altında incelenmiştir.

¹⁵ "Aydınlatmak" oldurgan bir fiildir ve ışıklandırmak, bir yerin karanlığını gidermek, belli bir düzene göre yerleştirilmiş ışık kaynakları ile abide ve sahne benzeri yerleri ışıklandırmak anlamında kullanılır. Mecazi anlam olarak ise a. (Bir meseleyi) Kolay anlaşılacak duruma getirmek, açıklamak, izah etmek b. Birine bir konu hakkında fikir vermek, yol göstermek, onu tenvir etmek c. Ferahlık vermek anlamındadır. "Aydınlatılmak" edilgen bir fiildir ve ışıklandırılmak anlamında kullanılır. Mecazen ise açıklığa kavuşturulmak, bir konuda birine bilgi verilmek anlamındadır. Bkz. Yaşar Çağbayır, *Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı Ötügen Türkçe Sözlük* (Ankara: Ötüken Neşriyat, 2007), 41,2. Aynı görüşte, bkz. İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lügati*, 228.

¹⁶ "Bilgilendirmek" geçişli bir fiildir. Birinin herhangi bir konuda bilgi sahibi olmasını sağlamak; bilgi vermek anlamında kullanılır. Bkz. Yaşar Çağbayır, *Orhun Yazıtlarından Günümüze*, 321.

¹⁷ "Onaylamak" geçişli bir fiildir. Doğru ve yerinde bularak kabul etmek, tasdik etmek anlamında kullanılır. Diğer bir anlamı ise bir işlemin doğru ve uygun olduğunu yetkili bir makamın imza ve mühürle bildirmesidir. İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lügati*, 2391. "Onay" kelimesi hakkında Aksoy, Püsküllüoğlu ve Timurtaş ile aynı görüşte olarak, Türkçede fiilden ad yapan "-y" eki olmaması nedeniyle kelimenin yanlış türetme olduğu bilgisi için bkz. İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lügati*, 2391.

¹⁸ "Onamak" geçişli bir fiil olup, doğru ve uygun bulmak, tasvip etmek anlamında kullanılır. Eski Türkiye Türkçesinde "Unamak" şeklinde kabul etmek ve razı olmak anlamında kullanılmıştır. Eski Türkçe ifadesi bir bütün olarak Uygurca ve Orta Türkçeyi de kapsamaktadır. İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lügati*, 2391.

¹⁹ "Muvafakat etmek" uygun görmek, uymak, razı olmak, kabul etmek anlamında kullanılan bir birleşik fiildir. Kaynak sözlüklerimizde muvâfakat şeklinde yazılmaktadır. İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lügati*, 2164.

²⁰ "Rıza göstermek" ya da "rıza vermek" uygun bulup kabul etmek, razı olmak anlamında kullanılan bir birleşik fiildir. Kaynak sözlüklerimizde rızâ şeklinde yazılmaktadır. İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lügati*, 2585.

²¹ RG. 20.10.1982, S. 17844.

²² RG. 08.12.2001, S. 24607.

²³ RG. 04.02.2011, S. 27836.

²⁴ RG. 12.10.2004, S. 25611.

²⁵ Biyoloji Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi: İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi. RG. 20.04.2004, S. 25439.

- Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi²⁶
- Hasta Hakları Yönetmeliđi²⁷
- Hekimlik Meslek Etiği Kuralları²⁸

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Kullanılış Boyutunda İnceleme

1. "Rıza"

"Rıza" kelimesi, Anayasa'da iki kez kullanılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda kişinin dokunulmazlığı ve maddi, manevi varlığının geliştirilmesi konularının düzenlendiği 17'nci madde, "... *Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz...*" şeklindedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda, özel yaşamın gizliliğinin ve korunmasının düzenlendiği 20'nci madde, "... *Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.*" şeklindedir.

2. "Onam"

"Onam" kelimesi, Anayasa'da bir kez kullanılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda, TBMM'nin üyelikle ilgili hükümlerinin düzenlendiği 82'nci madde, "... *Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler...*" şeklindedir.

3. "Onay "

"Onay" kelimesi, Anayasa'da on beş kez kullanılmıştır.

"Onay" kelimesi, hâkim onayları hakkında yedi kez, milletlerarası anlaşmaların onayları hakkında dört kez, olağanüstü hâl kararları ile bütçe ve kalkınma planları hakkında ise ikişer kez kullanılmıştır.

4. "Muvafakat"

"Muvafakat" kelimesi, Anayasa'da iki kez kullanılmıştır.

"Muvafakat" kelimesi, Hâkimler ve Savcılar Kurulu atamalarındaki atama yetkisinin muvafakatler alınarak kullanılmasının gerekliliğini düzenler şekilde iki kez kullanılmıştır.

5. "Aydınlatma"

"Aydınlatma" kelimesi, Anayasa'da bir kez kullanılmıştır.

---

²⁶ RG. 19.02.1960, S. 10436.

²⁷ RG. 01.08.1988, S. 23420.

²⁸ Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, *Hekimlik Meslek Etiği Kuralları* (Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları, 2012), 5-24.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda, tüketicilerin korunması konusu 172'nci maddede, "Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder." şeklinde düzenlenmiştir.

6. "Bilgilendirme"

"Bilgilendirme" kelimesi, Anayasa'da altı kez kullanılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda, özel yaşamın gizliliği ve korunması konusunun düzenlendiği 20'nci madde, "... Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar..." şeklindedir.

Anayasa'da bilgi edinme anlamında, "bilgi-" kelimesi a. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı konusunda ve b. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları hakkında, ikisi başlık maddelerinde olmak üzere, beş kez kullanılmıştır.

Türk Medeni Kanunu'nda Kullanılış Boyutunda İnceleme

1. "Rıza"

"Rıza" kelimesi, TMK'de yetmiş iki kez kullanılmıştır.²⁹

Türk Medeni Kanunu'nda, kişiliğin korunmasının düzenlendiği 23'üncü madde "Kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez. Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlayamaz. Yazılı rıza üzerine insan kökenli biyolojik maddelerin alınması, aşılması ve nakli mümkündür. Ancak, biyolojik Madde verme borcu altına girmiş olandan edimini yerine getirmesi istenemez; maddî ve manevî tazminat isteminde bulunulamaz." şeklindedir.

Türk Medeni Kanunu'nda, kişiliğe saldırının düzenlendiği 24'üncü madde, "Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hâkimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir. Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır." şeklindedir.

2. "Onam"

"Onam" kelimesi TMK'de, vesayetin yürütülmesi bölümü ve vasinin görevleri konularında, beş kez kullanılmıştır.

3. "Onay"

"Onay" kelimesi TMK'de, Cumhurbaşkanı onayı hakkında bir kez, hâkim veya vesayet makam onayları hakkında sekiz kez, noter onayları hakkında iki kez ve tapu sicilleri hakkında bir kez olmak üzere, on iki kez kullanılmıştır.

4. "Muvafakat"

"Muvafakat" kelimesi, TMK'de bir kez kullanılmıştır.

²⁹ Makale konusu ile ilişkileri bağlamında ve vurgulayıcı özelliklerinden dolayı iki madde seçilmiştir.

Türk Medeni Kanunu'nda, erginlerin ve kısıtlıların evlât edinilmesinin düzenlendiği 313'üncü madde, "*Evlât edinenin altsoyunun açık muvafakatiyle ergin veya kısıtlı aşağıdaki hallerde evlât edinilebilir...*" şeklindedir.

5. "Aydınlatma"³⁰

6. "Bilgilendirme"

"Bilgilendirme" kelimesi TMK'de, bilgi vermek şeklinde sekiz kez olmak üzere, dokuz kez kullanılmıştır.

Türk Medeni Kanunu'nda, koruma amacıyla özgürlüğün kısıtlanmasının düzenlendiği 436/1'inci madde, "*Karar verilirken ilgilinin bunun sebepleri hakkında bilgilendirilmesi ve karara karşı denetim makamına itiraz edebileceğine yazılı olarak dikkatinin çekilmesi zorunludur.*" şeklindedir.

Türk Borçlar Kanunu'nda Kullanılış Boyutunda İnceleme

1. "Rıza"

"Rıza" kelimesi, TBK'de kırk bir kez kullanılmıştır.³¹

Türk Borçlar Kanunu'nda, hukuka aykırılığı kaldıran hâllerin düzenlendiği 63'üncü madde, "*Kanunun verdiği yetkiye dayanan ve bu yetkinin sınırları içinde kalan bir fiil, zarara yol açsa bile, hukuka aykırı sayılmaz. Zarar görenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar, zarar verenin davranışının haklı savunma niteliği taşıması, yetkili kamu makamlarının müdahalesinin zamanında sağlanamayacak olması durumunda kişinin hakkını kendi gücüyle koruması veya zorunluluk hâllerinde de fiil, hukuka aykırı sayılmaz.*" şeklindedir.

2. "Onam"

"Onam" kelimesi, TBK'de beş kez kullanılmıştır.

Türk Borçlar Kanunu'nda, irade bozukluğunun giderilmesi konusunun düzenlendiği 39'uncu madde, "*Yanılma veya aldatma sebebiyle ya da korkutulma sonucunda sözleşme yapan taraf, yanılma veya aldatmayı öğrendiği ya da korkutmanın etkisinin ortadan kalktığı andan başlayarak bir yıl içinde sözleşme ile bağlı olmadığını bildirmez veya verdiği şeyi geri istemezse, sözleşmeyi onamış sayılır.*" şeklindedir.³²

3. "Onay"

"Onay" kelimesi, TBK'de sekiz kez kullanılmıştır.

"Onay" kelimesi, ima yerine geçen işaret, yetkisiz temsil, senedin geri verilmemesi, sözleşmenin devri, önalım, taşınmazın açık artırma yoluyla satışı, kiracının güvence vermesi ve ölünceye kadar bakma sözleşmesi konularında birer kez kullanılmıştır.

---

³⁰ Türk Medeni Kanunu'nda, "Aydınlatma" kelimesi kullanılmamıştır.

³¹ Makale konusu ile ilişkileri bağlamında ve vurgulayıcı özelliğinden dolayı bir madde seçilmiştir.

³² Makale konusu ile ilişkileri bağlamında ve vurgulayıcı özelliğinden dolayı bir madde seçilmiştir, diğer dört kullanım yetkisiz temsil hakkındadır.

4. "Muvafakat"³³

5. "Aydınlatma"

"Aydınlatma" kelimesi, TBK'de bir kez ve gerçek anlamda kullanılmıştır.³⁴

Türk Borçlar Kanunu'nda, kira sözleşmesi bölümü ve genel hükümler ayrımında yer bulan kullanma giderleri başlıklı 341'inci madde, "*Kiracı, konut ve çatılı işyeri kiralarında, sözleşmede aksi öngörülmemişse veya aksine yerel âdet yoksa, ısıtma, aydınlatma ve su gibi kullanma giderlerine katlanmakla yükümlüdür. Giderlere katlanan taraf, bu giderleri ispat edici belgelerin birer örneğini, istem üzerine diğer tarafa vermek zorundadır.*" şeklinde düzenlenmiştir.

6. "Bilgilendirme"

"Bilgilendirme" kelimesi TBK'de, bilgi vermek şeklinde dokuz kez; bilgisi bulunmak, bilgilendirmek, bilginin dayanağı şeklinde ikişer kez; bilgi açıklamak, bilgi edinmek, bilgileri kullanmak, bilgi almak, vekâlet vereni bilgilendirmek, bilgi istemek şeklinde ise birer kez olmak üzere, yirmi bir kez kullanılmıştır.

"Bilgilendirme" kelimesi özen borcu hakkında üç kez; senet ve belgelerin teslimi, işverenin borçları, kefalet, rekabet yasağı, aracılık ücreti hakkında ise ikişer kez kullanılmıştır. Genel işlem koşulları, işçinin borçları, hizmet sözleşmesi, hayvan bulunduranın sorumluluğu, yayım sözleşmesi, pazarlamacılık sözleşmesi ve komisyon sözleşmesi konularında, "bilgilendirme" kelimesi, birer kez kullanılmıştır.

Türk Ceza Kanunu'nda Kullanılış Boyutunda İnceleme

1. "Rıza"

"Rıza" kelimesi, TCK'de otuz altı kez kullanılmıştır.³⁵

Türk Ceza Kanunu'nda, hakkın kullanılması ve ilgilinin rızasının düzenlendiği 26'ncı madde, "(1) Hakkını kullanan kimseye ceza verilmez. (2) Kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez." şeklindedir.

---

³³ Türk Medeni Kanunu'nda, "Muvafakat" kelimesi kullanılmamıştır.

³⁴ Her ne kadar makalemizin sonuç bölümünde tartışacak olsak da, TBK'de "aydınlatma" kelimesinin gerçek anlamı ile kullanıldığı hususuna okuyucunun dikkatinin, bu aşamada da çekilmesinin olumlu olacağını düşünmekteyiz.

³⁵ Makale konusu ile ilişkileri bağlamında ve vurgulayıcı özelliğinden dolayı bir madde seçilmiştir.

2. "Onam"³⁶

3. "Onay"³⁷

4. "Muvafakat"

Türk Ceza Kanunu'nda, insan üzerinde deney suçunun düzenlendiği 90/3'üncü maddesinin b fıkrası, "Rıza açıklama yeteneğine sahip çocuğun kendi rızasının yanı sıra ana ve babasının veya vasisinin yazılı muvafakatinin de alınması, [gerekir]." şeklindedir.

5. "Aydınlatma"³⁸

6. "Bilgilendirme"

"Bilgilendirme" kelimesi, TCK'de iki kez kullanılmıştır.

Türk Ceza Kanunu'nda insan üzerinde deney suçunun düzenlendiği 90/2'nci maddesinin g fıkrası, "Deneyin mahiyet ve sonuçları hakkında yeterli bilgilendirmeye dayalı olarak açıklanan rızanın yazılı olması ve herhangi bir menfaat teminine bağlı bulunmaması, [gerekir]." şeklindedir.

Kanun'un 90/4'üncü maddesi ise "Hasta olan insan üzerinde rıza olmaksızın tedavi amaçlı denemede bulunan kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, bilinen tıbbi müdahale yöntemlerinin uygulanmasının sonuç vermeyeceğinin anlaşılması üzerine, kişi üzerinde yapılan rızaya dayalı bilimsel yöntemlere uygun tedavi amaçlı deneme, ceza sorumluluğunu gerektirmez. Açıklanan rızanın, denemenin mahiyet ve sonuçları hakkında yeterli bilgilendirmeye dayalı olarak yazılı olması ve tedavinin uzman hekim tarafından bir hastane ortamında yapılması gerekir." şeklinde düzenlenmiştir.

Biyotıp Sözleşmesi kullanılış boyutunda inceleme³⁹

1. "Rıza"⁴⁰

2. "Onam"⁴¹

3. "Onay"

"Onay" kelimesi, giriş bölümünde iki kez, son hükümler bölümünde yedi kez, protokoller bölümünde ise altı kez; Sözleşme'nin onayı hakkında dokuz kez, protokol onayı ve genel makam onayları hakkında ikişer kez, araştırma projelerinin yetkili makam onayı ve organ nakillerinde yetkili kurum onayları hakkında ise birer kez olmak üzere, on beş kez kullanılmıştır.

³⁶ Türk Ceza Kanunu'nda, "Onam" kelimesi kullanılmamıştır.

³⁷ "Onay" kelimesi TCK'de bir kez kullanılmıştır. Türk Ceza Kanunu'nda, mühürde sahtecilik suçunu düzenleyen 202/2'nci madde, "Kamu kurum ve kuruluşlarınca veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca kullanılan onaylayıcı veya belgeleyici mühürü sahte olarak üreten veya kullanan kişi, bir yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." şeklindedir.

³⁸ Türk Ceza Kanunu'nda, "Aydınlatma" kelimesi kullanılmamıştır.

³⁹ Biyotıp Sözleşmesi'nin, Resmi Gazete'de yayımlanan çevirisi, kaynak olarak kullanılmıştır.

⁴⁰ Biyotıp Sözleşmesi'nde, "Rıza" kelimesi kullanılmamıştır.

⁴¹ Biyotıp Sözleşmesi'nde, "Onam" kelimesi kullanılmamıştır.

4. "Muvafakat"

"Muvafakat" kelimesi, Sözleşme'de, tümü bir tıbbi müdahaleye izin verme amacını haiz olarak yirmi kez kullanılmıştır.

5. "Aydınlatma"⁴²

6. "Bilgilendirme"

Bilgilendirme kelimesi, bilgi edinme hakkındaki maddelerde beş kez, muvafakat hakkındaki maddelerde üç kez, araştırmalar hakkındaki maddelerde iki kez, insan vücudundan alınmış parçalar, Sözleşme'nin yorumu ve son hükümler hakkındaki maddelerde ise birer kez olmak üzere, on üç kez kullanılmıştır.

Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi'nde Kullanılış Boyutunda İnceleme

1. "Rıza"⁴³

2. "Onam"⁴⁴

3. "Onay"⁴⁵

4. Muvafakat Kelimesi TDT'de İki Kez Kullanılmıştır.

"Muvafakat" kelimesi, Nizamname'de, tabiplerin hastaları ile ilişkilerinin düzenlendiği 22'nci maddenin dördüncü paragrafında, "*Avortmanlarda, hastanın ve varsa veli veya vasisinin yazılı olarak muvaafakatının alınması şarttır.*" şeklinde ve 29'uncu maddenin ikinci paragrafında "*Konsültan tabip veya dış tabibinin, konsültasyonu icabettirmiş olan hastalığın devamı müddetince, müdavi tabibin muvaafakatı olmadan, hastanın yanına, aynı hastalık için, mesleki bir maksatla sonradan girmesi caiz değildir.*" şeklinde, iki kez yer bulmuştur.

5. "Aydınlatma"⁴⁶

6. "Bilgilendirme"⁴⁷

Hasta Hakları Yönetmeliği'nde Kullanılış Boyutunda İnceleme

1. "Rıza"

"Rıza" kelimesi, Yönetmelik'in 4/h maddesinde, "*Kişinin tıbbi müdahaleyi serbest iradesiyle ve bilgilendirilmiş olarak kabul etmesini, [ifade eder].*" şeklinde tanımlanmıştır.

"Rıza" kelimesi Yönetmelik'te, tamamı hastanın izin vermesi hususunu işaret eder şekilde olmak üzere, elli bir kez kullanılmıştır.

---

⁴² Biyotıp Sözleşmesi'nde, "Aydınlatma" kelimesi kullanılmamıştır.

⁴³ Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi'nde, "Rıza" kelimesi kullanılmamıştır.

⁴⁴ Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi'nde, "Onam" kelimesi kullanılmamıştır.

⁴⁵ Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi'nde, "Onay" kelimesi kullanılmamıştır.

⁴⁶ Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi'nde, "Aydınlatma" kelimesi kullanılmamıştır.

⁴⁷ Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi'nde, "Bilgilendirme" kelimesi kullanılmamıştır.

2. "Onam"⁴⁸

3. "Onay"

"Onay" kelimesi, HHY'de bir kez kullanılmıştır.

Hasta Hakları Yönetmeliği'nin, yeterli deyiminin tanımlandığı 4/f maddesi "*Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan onay verenin önerilen tıbbi müdahalede karşılaşılabileceği ya da reddettiğinde doğabilecek sonuçları makul bir şekilde anlama ve değerlendirme yeteneğine sahip olma halini, [ifade eder]" şeklinde düzenlenmiştir.*

4. "Muvafakat"

"Muvafakat" kelimesi, HHY'de bir kez kullanılmıştır.

Hasta Hakları Yönetmeliği'nde, tıbbi araştırmaların düzenlendiği 35'inci madde, "*Reşit ve mümeyyiz olmayanlara, kendilerine faydası olmadan, sırf tıbbi araştırma amacı güden tıbbi müdahaleler hiçbir surette tatbik edilemez. Faydaları bulunması şartı ile reşit ve mümeyyiz olmayanlar üzerinde tıbbi araştırma yapılması, velilerinin veya vasilerinin rızasına bağlıdır. Kanuni temsilci tarafından muvafakat verilmeyen hallerde, 24 üncü maddenin ikinci fıkrası hükmü⁴⁹ uygulanır." şeklindedir.*

5. "Aydınlatma"

"Aydınlatma" kelimesi, HHY'de iki kez kullanılmıştır.

Hasta Hakları Yönetmeliği'nde, rızanın kapsamı ve aranmayacağı hallerin düzenlendiği 31'inci madde, "*Rıza alınırken hastanın veya kanuni temsilcisinin tıbbi müdahalenin konusu ve sonuçları hakkında bilgilendirilip aydınlatılması esastır." şeklindedir!⁵⁰*

Hasta Hakları Yönetmeliği'nin sağlık kuruluşunu seçme ve değiştirme hakkının düzenlendiği 8'inci maddesinin ikinci bendi ise "*Mevzuat ile belirlenmiş sevk sistemine uygun olmak şartı ile hasta sağlık kuruluşunu değiştirebilir. Ancak, kuruluşu değiştirmenin hayati tehlikeye yol açıp açmayacağı ve hastalığının daha da ağırlaşp ağırlaşmayacağı hususlarında hastanın tabip tarafından aydınlatılması ve hayati tehlike bakımından sağlık kuruluşunun değiştirilmesinde tibben sakınca görülmemesi esastır." şeklindedir.*

6. "Bilgilendirme"

"Bilgilendirme" kelimesi, HHY'de elli sekiz kez kullanılmıştır.

"Bilgilendirme" kelimesi, Yönetmelik'in 4/ğ maddesinde "*Yapılması planlanan her türlü tıbbi müdahale öncesinde müdahaleyi gerçekleştirecek sağlık meslek mensubu tarafından kişiye gerekli bilginin verilmesini, [ifade eder]."* şeklinde yer bulmuştur.

⁴⁸ Hasta Hakları Yönetmeliği'nde, "Onam" kelimesi kullanılmamıştır.

⁴⁹ Atfedilen metin, "Kanuni temsilcinin rızasının yeterli olduğu hallerde dahi, anlatılanları anlayabilecekleri ölçüde, küçük veya kısıtlı olan hastanın dinlenmesi suretiyle mümkün olduğu kadar bilgilendirme sürecine ve tedavisi ile ilgili alınacak kararlara katılımı sağlanır." şeklindedir.

⁵⁰ İfade bir zihni amaca yönelik seçilerek yazıldıysa, bilgilendirme ve aydınlatma açık olarak farklı kavramlar olmalıdır. Tümleçteki ifade bir dilbilgisi amacına yönelik yazıldıysa, o hâlde, "durup durmak" örneğinde olduğu gibi fiile sürerlik katma işlevi görmelidir.

Hasta Hakları Yönetmeliği'nde, hastanın sağlık kuruluşunu seçme ve değiştirme hakkının düzenlendiği 8'inci maddesinin ikinci paragrafı, "Mevzuat ile belirlenmiş sevk sistemine uygun olmak şartı ile hasta sağlık kuruluşunu değiştirebilir. Ancak, kuruluşu değiştirmenin hayati tehlikeye yol açıp açmayacağı ve hastalığının daha da ağırlaşp ağırlaşmayacağı hususlarında hastanın tabip tarafından aydınlatılması ve hayati tehlike bakımından sağlık kuruluşunun değiştirilmesinde tıbben sakınca görülmemesi esastır." şeklindedir.

Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda Kullanılış Boyutunda İnceleme

1. "Rıza"⁵¹

2. "Onam"

"Onam" kelimesi, HMEK'de on üç kez kullanılmıştır.⁵²

Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nın 9'uncu maddesinin ikinci paragrafı "*Hastanın onam vermesi ya da sırrın saklanması hasta ya da öteki insanların yaşamını tehlikeye sokması durumunda, hastanın kişilik haklarının zedelenmemesi koşuluyla, hekim bu sırrı saklamakla yükümlü değildir.*" şeklinde düzenlenmiştir.⁵³

Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda, hasta haklarına saygının düzenlendiği 21'inci madde "*Hekim hastasının sağlığı ile ilgili kararlar alırken; bilgilenme hakkı, aydınlatılmış onam hakkı, tedaviyi kabul ya da red⁵⁴ hakkı, vb. hasta haklarına saygı göstermek zorundadır.*" şeklindedir.⁵⁵

Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nın 26'ncı maddesi "*Hekim hastasını, hastanın sağlık durumu ve konulan tanı, önerilen tedavi yönteminin türü, başarı şansı ve süresi, tedavi yönteminin hastanın sağlığı için taşıdığı riskler, verilen ilaçların kullanılışı ve olası yan etkileri, hastanın önerilen tedaviyi kabul etmemesi durumunda hastalığın yaratacağı sonuçlar, olası tedavi seçenekleri ve riskleri konularında aydınlatır. Yapılacak aydınlatma hastanın kültürel, toplumsal ve ruhsal durumuna özen gösteren bir uygunlukta olmalıdır. Bilgiler hasta tarafından anlaşılabilir biçimde verilmelidir. Hastanın dışında bilgilendirilecek kişileri, hasta kendisi belirler. Sağlıkla ilgili her türlü girişim, kişinin özgür ve aydınlatılmış onamı ile yapılabilir. Alınan onam, baskı, tehdit, eksik aydınlatma ya da kandırma yoluyla alındıysa geçersizdir. Acil durumlar ile, hastanın reşit olmaması veya bilincinin kapalı olduğu ya da karar veremeyeceği durumlarda yasal temsilcisinin izni alınır. Hekim temsilcinin izin vermemesinin kötü niyete dayandığını düşünüyor ve bu durum hastanın yaşamını tehdit ediyorsa, durum adli mercilere bildirilerek izin alınmalıdır. Bunun mümkün olmaması durumunda, hekim başka bir meslektaşına danışmaya çalışır ya da yalnızca yaşamı kurtarmaya yönelik girişimlerde bulunur. Acil durumlarda müdahale etmek hekimin takdirindedir. Tedavisi yasalarla zorunlu kılınan hastalıklar toplum sağlığını tehdit ettiği için hasta veya yasal temsilcisinin aydınlatılmış onamı alınmasa da gerekli tedavi yapılır. Hasta vermiş olduğu aydınlatılmış onamı dilediği zaman geri alabilir.*" şeklinde düzenlenmiştir.⁵⁶

⁵¹ Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda, "Rıza" kelimesi kullanılmamıştır.

⁵² Kelime iki kez, başlık maddesi olarak kullanılmıştır.

⁵³ Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, *Hekimlik Meslek Etiği Kuralları*, 8.

⁵⁴ Kelimenin doğru kullanımı "ret" şeklindedir, Arapça kullanımının tercih edilmesi durumunda "redd" şeklinde yazılması gerekmektedir. Bkz. <http://sozluk.gov.tr/>.

⁵⁵ Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, *Hekimlik Meslek Etiği Kuralları*, 13.

⁵⁶ Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, *Hekimlik Meslek Etiği Kuralları*, 14,5.

Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nın 39'uncu maddesi, "*Hekim, savcılıklar ve mahkemeler dışında kalan kişi ve kurumlardan gelen cinsel ilişki muayene istemlerini dikkate alamaz. Hekim ilgilinin veya ilgili reşit değilse, veli veya vasisinin aydınlatılmış onamı olmadıkça cinsel ilişki muayenesi yapamaz.*" şeklinde düzenlenmiştir.⁵⁷

Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda, deneklere yönelik düzenlenen 41'inci madde, "*İnsan üzerinde yapılan araştırmalarda her deneye araştırmanın amacı, yöntemleri, beklenen yarar ve olası yan etkileri hakkında, denegin anlayabileceği dilde ve biçimde yeterli bilgi verilmesi zorunludur. Deneğe, çalışma başladıktan sonra isterse araştırmaya katılmaktan vazgeçebileceği ve onamını geri alabileceği, ancak bu nedenle daha sonraki tedavisinin ve takibinin aksamayacağı anlatılır. Bilgilendirme sonrasında denegin konuyu yeterince anlayıp anlamadığı değerlendirilir. Araştırma hakkında yeterli bilgilendirme sağlandıktan sonra, denegin yazılı onamı alınır. Bu onam, denegin özgür iradesine dayanmalıdır.*" şeklindedir.⁵⁸

Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nın 42'inci maddesi, "*Reşit ve/veya mümeyyiz olmayan kişiler yönünden veli veya vasisinin aydınlatılmış onamı gerekir.*" şeklindedir.⁵⁹

3. "Onay"⁶⁰

4. "Muvafakat"⁶¹

5. "Aydınlatma"

"Aydınlatma" kelimesi, Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nın 9'uncu, 21'inci, 26'ncı, 39'uncu, 41'inci ve 42'inci maddelerinde, on kez yer bulmuştur.⁶²

6. "Bilgilendirme"

"Bilgilendirme" kelimesi HMEK'de, hastanın bilgilendirilmesi işlevini haiz şekilde, on beş kez kullanılmıştır.⁶³

Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda, Danışım⁶⁴ (konsültasyon) ve ekip çalışmasının düzenlendiği 19/e maddesi, "*Konsültasyonun sonuçlarından hastalar da yeterli ölçüde bilgilendirilir.*" şeklindedir.⁶⁵

Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda, tabibin tedaviyi üstlenmemesi veya yarıda bırakması durumunun düzenlendiği 25'inci madde "*Hekim, ancak tıbbi bilgisini gerektiği gibi uygulayamayacağına karar verdiğinde ve hastasının başvurabileceği başka bir hekim bulunduğu durumlarda, hastanın bakımını ve tedavisini üstlenmeyebilir veya tedaviyi yarım bırakabilir. Yukarıdaki koşullarda tedaviyi bırakacak hekim, bu durumu ve hastanın sağlığının tehlikeye*

⁵⁷ Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, *Hekimlik Meslek Etiği Kuralları*, 20.

⁵⁸ Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, *Hekimlik Meslek Etiği Kuralları*, 21,2.

⁵⁹ Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, *Hekimlik Meslek Etiği Kuralları*, 22.

⁶⁰ Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda, "Onay" kelimesi kullanılmamıştır.

⁶¹ Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda, "Muvafakat" kelimesi kullanılmamıştır.

⁶² Kelime iki kez, başlık maddesi olarak kullanılmıştır.

⁶³ Kelime iki kez, başlık maddesi olarak kullanılmıştır.

⁶⁴ "Danışım" kelimesine, Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Büyük Türkçe Sözlük'te ve Makalemizde atfeddiğimiz iki sözlükte rastlanmamıştır.

⁶⁵ Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, *Hekimlik Meslek Etiği Kuralları*, 12.

düşmeyeceğini hastaya veya yakınlarına anlatır ve onları tıbbi yardımla ilgili başka olanaklar konusunda bilgilendirir. İkinci hekim bulunmadan hekim hastasını bırakamaz. Hekim, tedaviyi üstlenen meslektaşına hasta hakkındaki tüm bilgileri aktarmakla yükümlüdür." şeklindedir.⁶⁶

Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda, hastanın bilgilendirilmeme hakkının düzenlendiği 27'nci madde, "Hasta hastalığı konusunda bilgilendirilmek istemediğini belirtmişse, hekimin bilgi vermesi gerekmez. Ailenin haberdar edilmesi hastayla görüş birliğine varılarak yapılmalıdır. Bilinçsiz durumdaki hastalar için, yakınlarının bilgilendirilip bilgilendirilmemesine hekim karar verir." şeklinde düzenlenmiştir.⁶⁷

Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda, ücret hakkında düzenlenen 29'uncu madde, "Hasta ücret konusunda önceden hekimden bilgi alabilir. Hekim, tüm muayene, tetkik, tıbbi ve cerrahi girişimlerde meslek örgütünün belirlediği taban ücretin altında bir ücret alamaz. Hekimin, meslektaşları ile meslektaşlarının eşleri ve bakmakla yükümlü olduklarından muayene ve tedavi için – masraflar dışında- ücret almaması uygundur." şeklindedir.⁶⁸

Bilgilendirme kelimesi, HMEK'nin 21'inci, 26'ncı, 41'inci ve 42'inci maddelerinde de kullanılmıştır.⁶⁹

III. SÖZLÜK BOYUTUNDA İNCELEME

"Rıza"

"Rıza" kelimesi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük'te şöyle tanımlanmıştır: **RIZÂ** i. (...) (Ar. rizâ') ... 5. **hukuk**. Bir kimsenin kendi hukukî durumuna âit arzu ve isteğini gösteren veya ortak hukukî durum ve menfaat için başkası tarafından gösterilen irâde, muvâfakat, izin ve icâzet: "Rızaya bağlı akit."⁷⁰

"Rıza" kelimesi, Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü'nde şöyle tanımlanmıştır: **rıza (rızâ')**: **A**) Hoşnutluk, memnûnluk. Kabûllenme. **B**) **I- Başkasının tasvîbine** (doğru bulma, uygun görme, onam, onay) izin, icâzet, müsâade (elverişli bulma), muvâfakat (râzı olma, kabûl etme). **-Fr:** *Consentement, acquiescement*; (* *Al'amiable: Rızasıyla, gönül hoşluğuyla, anlaşarak, uzlaşarak, dostâne*). **-İng:** *consent, acquiescence, compliance, acceptance*. **-Alm:** *Billigung, einverständnis, Zustimmung, Einwilligung; (freiwillig: Rızâ'î)... (a) İzin*. (İşlemin yapılmasından önce verilen rızâ). **-Fr:** *Autorisation* **-İng:** *approval, precedent consent, permission*. **-Alm:** *Einwilligung, erlaubnis*. **(b) İcazet**. (İşlemden sonraki rızâ). **-Fr:** *Approbation, ratification*. **-İng:** *ratification, subsequent consent*. **-Alm:** *Genehmigung*. **II-** Bir kimsenin kendi hukuki durumuna ilişkin ârzû ve isteğini gösteren irade açıklaması; **onama**. **-Fr:** *Consentement, approbation*. **-İng:** *acceptance, assent*. **-Alm:** *Zustimmung, bestätigung, beglaubigung, Willenässerung, Willenserklärung...* **-İrade, -İstek**. **III-** Bir kimsenin bir taraflı hukuki işlemleri de kapsayacak şekilde belirttiği **irâde, (niyet)**. **-Fr:** *Volonté, manifestation de la volonté*. **-İng:** *intention, will, declaration of intention*. **-Alm:** *Wille, Absicht, Willenserklärung, Willenässerung; (*freiwillig:Rızâ'î)...*⁷¹

⁶⁶ Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, *Hekimlik Meslek Etiği Kuralları*, 14.

⁶⁷ Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, *Hekimlik Meslek Etiği Kuralları*, 16.

⁶⁸ Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, *Hekimlik Meslek Etiği Kuralları*, 16.

⁶⁹ Bkz. Makale'nin II-H-2'nci bölümü.

⁷⁰ İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lügati*, 2585.

⁷¹ Cengiz Yelbaşı, *Fransızca-İngilizce-Almanca Karşılıklarıyla Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü* (Ankara: Sim Matbaacılık, 2014), 518.

"Bilgi"

"Bilgi" kelimesi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük'te şöyle tanımlanmıştır: **BİLGİ** i. (<bil-gi) **1.** Herhangi bir konuda bilineni zihince kavranmış olan şey, mâlûmat.. **2. fels.** Bir hüküm vermek için gerekli unsurlardan her biri.⁷²

"Bilgilendirmek"

"Bilgilendirmek" kelimesi, Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü'nde şöyle tanımlanmıştır: **bilgilendirmek:** Bilgilendirmek işi - durumu. Bir konuda bilgi sâhibi olmasını sağlamak, heberdâr etmek, bilgi vermek. **-Fr:** *Renseigner, faire savoir.* **-İng:** *to inform, to acquaint[sb (somebody) with sth (something)]; (*sciential: Bilgili, bilgi sahibi.* **-Alm:** *informierene, benachrichtigen, Kenntnis geben, in Kenntnis setzen.* **-Bkz:** -9.10.2013 Ta.4982 s. Bilgi Edinme Kanûnu. (2.7.2012 Ta.6352 SK.la Dğş.)⁷³

"Muvafakat"

"Muvafakat" kelimesi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük'te şöyle tanımlanmıştır: **MUVÂFAKAT** (...) i (Ar. *vefk* "uygun olmak"tan *muvâfaqat*) **1.** Uyma, uygun gelem, uygunluk. **2.** Uygun görme, râzı olma, kabul etme, müsâade.. **3.** Uzlaşma⁷⁴

"Muvafakat" kelimesi, Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü'nde şöyle tanımlanmıştır: **muvâfakat:** Uygunluk. Uyma. Uzlaşma, uyuşma. Kabûl etme. Onama. Rızâ', râzı olma. Tasvîb. **-Fr:** *Consentement, adhésion, conformité, agrément, accord..* **-İng:** *agreement, consent, assent;* (acqisce: *Zımmen muvâfakat etmek.*) **-Alm:** *Einwilligung, Zusage, Zustimmung, Übereinstimmung, genehmigung. ...* **-Onay, -Onama, -Onam.** **Doktrinde işlemin yapılmasından önceki rızâya "izin" (ön izin) (müsâade)** [**-Fr:** *Autorisation, permission, congé, licence, (permis), vacance, consentement, agrément, approbation.* **-İng:** *approval, consent, agreement.* **-Alm:** *erlaubnis*] **işlemin yapılmasından sonraki rızâya ise "icazet" -tasvib denilmektedir.** **-Fr:** *Permis, diplôme, permission, approbation, certificat, licence, ratification, certification.* **-İng:** *ratification, authorization, subsequent consent.* **-Alm:** *Genehmigung, Zustimmung, Billigung.*⁷⁵

Muvafakatname, Misalli Büyük Türkçe Sözlük'te şöyle tanımlanmıştır:

"Muvafakatname" kelimesi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük'te şöyle tanımlanmıştır: **MUVÂVAKATNÂME** (...) i. (Ar. *muvâfaqat* "izin" ve Fars. *nâme* "yazılı şey" *muvâfaqat- nâme*) İzin belgesi.⁷⁶

⁷² İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lügati*, 367.

⁷³ Cengiz Yelbaşı, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, 92.

⁷⁴ İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lügati*, 2164,65.

⁷⁵ Cengiz Yelbaşı, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, 429.

⁷⁶ İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lügati*, 2165.

IV. SONUÇ VE ÖNERİ

A. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Kanunlar Kaynağında İnceleme

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası açısından değerlendirdiğimizde, sağlık hakkı kavramına işaret eder boyutta, "rıza" kelimesinin tercih edildiği saptanmıştır. Anayasa'da "consent" kelimesi yerine kullanılan "onay", "onam" ve "muvafakat" kelimeleri, makam onayını işaret eder şekilde kullanılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda "aydınlatma" kelimesi, tüketicilerin korunmasının teşviki konusu düzenlenirken kullanılmıştır. Her ne kadar kamu kurumları dışında gerçekleşen hatalı tıbbi uygulama davaları tüketici mahkemelerinde görülüyor olsa da biz bu yaklaşımın, sağlığın geliştirilmesi hizmet boyutuna işaret ettiğini düşünmekteyiz. Aydınlatma ifadesi, Anayasa'da kullanılan bu hâli ile sağlık hizmet sunumunun diğer boyutlarını kapsamamaktadır.⁷⁷ Aydınlatma kelimesi, kanımızca, toplumsal düzeyde gerçekleşen bir eylemdir ve tabip hasta arasında kurulan sözleşmenin başlığı yani "informed" kelimesinin karşılığı değildir. Anayasa'da, kişi ve hasta hakkı bağlamında gözetilen en önemli kavramlardan olan, kişisel verilerin korunması hususunda da yine "bilgilendirme" kelimesinin tercih edildiği saptanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası kaynağında, "inform-" kökünden türetilen kelimelerdeki Türkçe karşılığın "bilgilendirme", "consent" kelimesinin karşılığının ise "rıza" olduğunu düşünmekteyiz.

Türk Medeni Kanunu'nda "aydınlatma" kelimesi kullanılmamıştır.

Tabip ile hasta arasında kurulan sözleşmenin ihlalinde ya da bir haksız fiil değerlendirilmesinde ilk yazılı kaynak olan TMK'de, "consent" kelimesi yerine kullanılan "onay" ve "onam" kelimeleri, T.C. Anayasası'ndaki kullanıma benzer şekilde, makam onayını işaret eder şekilde kullanılmıştır. "Consent" kelimesinin Türkçeleştirilmesinde, TMK'nin tercihin de "rıza" kelimesi olduğu saptanmıştır.

Türk Medeni Kanunu kaynağında "consent" kelimesinin Türkçe karşılığının "bilgilendirme" olduğunu düşünmekteyiz. TMK kaynağında, gerek kullanım niceliği olarak gerekse yaşam hakkı, kişi hakkı, sağlık hakkı ve hasta hakkı gibi menfaatleri işaret etme niteliğiyle ve TMK'de açıkça yeğlendiğinden, "inform-" kökünden türetilen kelimelerdeki Türkçe karşılığın ancak bilgilendirmek fiilinden türetilen kelimeler olduğunu düşünmekteyiz.

Türk Borçlar Kanunu'nda onam ve onay kelimeleri "consent" kelimesini işaret eder şekilde kullanılmıştır ancak Kanun'un genel hükümlerinde "...Zarar görenin rızası..." şeklinde düzenlenen maddenin, yaşam hakkı, kişi hakkı, sağlık hakkı ve hasta hakkı gibi menfaatler açısından "rıza" kelimesinin kullanımını olumladığını düşünmekteyiz.

Tabip hasta arasında kurulan sözleşmenin ihlali ya da haksız fiil değerlendirilmesinin, başka bir ifade ile özel hukuk boyutunda karara bağlanmasının yazılı kaynağı olan TBK'de

---

⁷⁷ Sağlık hizmeti kavramı geleneksel olarak önleyici, tedavi edici esenlendirici (rehabilite edici) şekilde bölümlenmiştir. Bu klasik yaklaşım son yıllarda farklılaşmış ve bölümlenme a. Geliştirici b. Koruyucu c. Tedavi Edici d. Esenlendirici e. Geçici Rahatlatıcı (Palyatif) olarak düzenlenir hâle gelmiştir. İngilizce olarak hazırlanmış bir beyin haritası için bkz. Erişim Ağustos 8, 2019 https://www.up.ac.za/media/shared/62/COPC/copc_principles02.zp55893.pdf.

"aydınlatma" ifadesi, "*Kiracı, konut ve çatılı işyeri kiralalarında, sözleşmede aksi öngörülmemişse veya aksine yerel âdet yoksa, ısıtma, aydınlatma ve su gibi kullanma giderlerine katlanmakla yükümlüdür. Giderlere katlanan taraf, bu giderleri ispat edici belgelerin birer örneğini, istem üzerine diğer tarafa vermek zorundadır.*" şeklinde düzenlenen maddede açıkça görüldüğü üzere, gerçek anlamı ile kullanılmıştır.

Türk Borçlar Kanunu kaynağında "aydınlatma" kelimesi gerçek anlamında kullanıldığından, "inform-" kökünden türetilen kelimelerdeki Türkçe karşılığın "bilgilendirme", "consent" kelimesinin karşılığının ise "rıza" olduğunu düşünmekteyiz.

Türk Ceza Kanunu'nda "onam" ve "onay" kelimeleri kullanılmamıştır. Kanun, üzerinde tasarruf edilebilen bir hakkın kullanılması yönünde "rıza" kelimesini tercih etmiş, deney suçunda ise "consent" kelimesini "muvafakat" kelimesi ile Türkçeleştirilmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nda "aydınlatma" kelimesi kullanılmamıştır; "informed" kelimesinin karşılığı olarak ise "bilgilendirme" kelimesi kullanılmıştır.

Türk Ceza Kanunu kaynağında, "Informed Consent" teriminin Türkçeleştirilmesinde "bilgi-", "rıza" ve "muvafakat-" kök veya birleşmelerinden türetilen kelimelerin kullanılmasının gerektiğini düşünmekteyiz.

Biyotıp Sözleşmesi'nde "onam" kelimesi kullanılmamıştır, "onay" kelimesi ise Sözleşme'nin onayını işaret etme işlevi ile T.C. Anayasası ve TMK'ye benzeyerekten, makam onayını işaret eder şekilde kullanılmıştır. Biyotıp Sözleşmesi'nde, "consent" kelimesine yönelik rıza kelimesi kullanılmamış, kelimenin Türkçe karşılığı muvafakat şeklinde düzenlenmiştir.

Biyotıp Sözleşmesi'nde, aydınlatma kelimesi kullanılmamıştır; "informed" kelimesinin karşılığı olarak "bilgilendirme" kelimesi kullanılmıştır.

Biyotıp Sözleşmesi kaynağında, "Informed Consent" teriminin Türkçeleştirilmesinde "bilgi-" ve "muvafakat-" kök veya birleşmelerinden türetilen kelimelerin kullanılmasının gerektiğini düşünmekteyiz.

Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi'nde "informed" kelimesinin Türkçe karşılığının araştırılmasını gerektiren bir kelime saptanmamıştır;⁷⁸ "consent" kelimesinin karşılığı olarak ise Nizamname'de, "muvafakat" kelimesi tercih edilmiştir.

Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi kaynağında "Consent" teriminin Türkçeleştirilmesinde "muvafakat-" kök ve birleşmelerinden türetilen kelimelerin kullanılmasının gerektiğini düşünmekteyiz.

İlk sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve değerlendirdiğimiz Kanunlar ve Nizamname kaynağında, "Informed Consent" teriminin Türkçeleştirilmesinde kullanılacak kelimeler "bilgi-", "rıza" veya "muvafakat-" kök ve birleşmelerinden türetilmelidir.

B. Düzenleyici İşlemler Kaynağında İnceleme

Hasta Hakları Yönetmeliği'nde, "onam" kelimesi kullanılmamıştır. Yönetmelik'te "consent" kelimesini Türkçeleştirme amacına yönelik "rıza", "onay" ve "muvafakat"

⁷⁸ Bize göre bu durumun nedeni, Nizamname'nin oluşturulduğu yıllarda, hasta hakları kavramının henüz yerleşmemiş olmasıdır.

kelimeleri, "rıza" kelimesi, belirgin şekilde fazlaca kullanılarak, tercih edilmiştir.⁷⁹ Bize göre, HHY'de "consent" kelimesinin Türkçe karşılığı olarak, esasen, "rıza" kelimesinin kullanımı tercih edilmiş ancak yazım aşamasında, metin içi terim birliği kuralı hususunda, gerekli dikkat ve özen gösterilmemiştir.

Hasta Hakları Yönetmeliği'nde, metin içi terim birliği sağlama hususundaki sorun, "informed" kelimesinin Türkçeleştirilmesinde de saptanmıştır. Yönetmelik'te, "informed" kelimesini Türkçeleştirebilmek amacı ile "aydınlatma" ve "bilgilendirme" kelimelerinin her ikisi de "bilgilendirme" kelimesi belirgin olarak fazlaca tercih edilerek kullanılmıştır.⁸⁰

Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 31'inci maddesinde yer bulan "... *bilgilendirilip aydınlatılması* ..." şeklindeki ifade yanlıştır. Daha önce 49. dipnotta da dikkat çektiğimiz üzere, ifade bir zihni amaca yönelik seçilerek yazıldıysa, bilgilendirme ve aydınlatma açık olarak farklı kavramlar olmalıdır. Tümleçteki ifade bir dilbilgisi amacına yönelik yazıldıysa, o hâlde, "durup durmak" örneğinde olduğu gibi fiile sürerlik katma işlevi görmelidir.

Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda "consent" kelimesi açık ve kesin olarak "onam" ifadesi ile Türkçeleştirilmiştir.⁸¹

Hekimlik meslek etiği metninin yazılması aşamasında, dil birliğinin sağlanması açısından, gerekli dikkat ve özen gösterilmemiştir. Tabip ile hasta arasında kurulan sözleşmenin kurucu unsuru olan bilgilendir[il]me hususunda, "informed" kelimesini Türkçeleştirmek adına "aydınlatma" ve "bilgilendirme" kelimelerinin her ikisi de "bilgilendirme" kelimesi, belirgin olarak fazlaca tercih edilerek kullanılmıştır.⁸²

Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda, "*Hekim hastasının sağlığı ile ilgili kararlar alırken; bilgilendirme hakkı, aydınlatılmış onam hakkı, tedaviyi kabul ya da red hakkı, vb. hasta haklarına saygı göstermek zorundadır.*" şeklinde düzenlenen cümlede, "bilgilendirme hakkı" ve "aydınlatılmış onam hakkı" aynı cümlede ayrı, olarak kullanılmıştır. Bilgilendirme hakkı ile aydınlatılarak onama hakkı ayrı düşüldüğünde, HMEK'nin düzenlenmesinden sorumlu kişilerin, ispata yönelik bir belgeyi şekil şartına soktuğu sonucu da çıkarılabilir.

İkinci ara sonuç olarak ilk saptamamız, düzenleyici metinlerde çok terimliliğin⁸³ mevcut olduğu ve bu nedenle "Informed Consent" teriminin Türkçeleştirilmesinde

⁷⁹ Hasta Hakları Yönetmeliği'nde "rıza" kelimesi elli bir kez, "onay" ve "muafakat" kelimeleri ise birer kez kullanılmıştır.

⁸⁰ Hasta Hakları Yönetmeliği'nde "bilgilendirme" kelimesi, üçü başlık maddesinde olmak üzere, yirmi üç kez, "aydınlatma" kelimesi ise on bir kez kullanılmıştır.

⁸¹ Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda "onay", "rıza" ya da "muafakat" kelimeleri kullanılmamıştır.

⁸² Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda "bilgilendirme" kelimesi elli sekiz kez, "aydınlatma" kelimesi ise iki kez kullanılmıştır.

⁸³ Çok terimliliğin getirdiği sorunlar için, Erdoğan Boz'dan aktararak: "*Çok terimliliğin getirdiği en önemli sorun, kavram kargaşası ve anlaşılabilirlik. Bilim, terimle yapıldığına göre terimlerin doğuracağı kavram kargaşası ve anlaşılabilirlik, bilimselliğin önündeki önemli bir engeldir. Bu sorunun çözümü için çok terimliliğin giderilmesi veya aza indirgenmesi gereklidir. Çoklu terim kullanımı araştırmacıların içinde buldukları en büyük sorunlardan biridir. Bu kullanım kimi araştırmacıların bilimsellik adına bilinçli bir tercihi olmakla birlikte kimi araştırmacıların farklı veya daha bilimsel görünmek kaygısından kaynaklanmaktadır. Her iki durumda çoklu terim kullanımı bir moda halinde yayılmakta ve çok terimliliği körüklemektedir. Çok terimliliğin getirdiği sorunlarla baş edemeyen kimi araştırmacıların başvurduğu bir yol olarak da yabancı terimlerin yaygınlaşması görülmektedir. Çok terimlilik sorunu çözülemeyince özellikle "çoklu terim kullanımı ve yabancı terimlerin yaygınlaşması" araştırmacılar arasında Türkçe terimlerin terkine, Türkçenin dil bilgisi terimleri açısından fakirleşmesine ve giderek Türk bilim dilinin zayıflamasına neden olmaktadır.*". Bkz. Erdoğan

kullanılacak kök kelimelerin saptanmasının olanaklı olmadığıdır. Olanaksızlığın ilk nedeni, kanımızca, her iki metnin yazarlarının da, metnin yazım aşamasında, terim birliği sağlama hususunda gerekli dikkat ve özeni göstermemiş olmalarıdır.

Hekimlik Meslek Etiği kurallarında ise Anayasa ve Kanunlarda kullanılan "rıza" ve "muvafakat-" kelimelerinin kullanılmasının tercih edilmediği açıktır. Bu tercihe, işaret edilen iki kelimenin Arapça menşeli olmasının neden olduğunu düşünmemekteyiz; zira HMEK'nin "*Hekim hastasının sağlığı ile ilgili kararlar alınırken; bilgilenme hakkı, aydınlatılmış onam hakkı, tedaviyi kabul ya da red hakkı, vb. hasta haklarına saygı göstermek zorundadır.*" şeklindeki maddesinde yer bulan "red" kelimesi, Arapça köklüdür.⁸⁴

C. Sonuç ve Öneriler

Öncelikle bir hasta hakkı, ardından ise hukuka uygun tıbbi müdahalenin ilk şartı olan, hastanın kendisine uygulanacak tıbbi müdahale konusunda bilgilenmesini ve bu bilgilendirilme neticesinde müdahaleyi özgürce kabul etmesini sağlayan ve ispatlayan, her açıdan önemli bir işlevi haiz "Informed Consent" teriminin Türkçeleştirilmesinde, HHY ve HMEK'yi metinleştiren kişiler, kavram karmaşası yaratmamak için gerekli dikkat ve özeni göstermemiştir. Bu sorunun nedenini sınamak Makalemizin amacı değildir.⁸⁵ Düzenleyici metinler kaynağında "Informed Consent" teriminin Türkçe karşılığı saptanamamıştır.

Kavram varlıklarının zihindeki tasarımı, terim ise kavramların dille ifade edilmesidir.⁸⁶

Boz, "Türk dil bilgisi terminolojisinde çok terimlilik (çok adlılık) sorunu," *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 7, s. 3 (2018): 1599,1600.

⁸⁴ Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, *Hekimlik Meslek Etiği Kuralları*, 13.

⁸⁵ Erdoğan Boz, çok terimliliğin nedenlerini şöyle özetlemiştir:

Osmanlı Bakiyesi Eski Terimleri Güncelleme

Cumhuriyet'le birlikte Osmanlı'nın bakiyesi olan eski dil bilgisi terimlerine karşılık bulma ihtiyacı ortaya çıkmış ve bu ihtiyacı karşılamak için farklı tutumlar sergilenmiştir. Bu tutum sahipleri üç başlık altında toplanabilir.

- Tabii tekâmülcüler (Osmanlıcılar)
- Sadeleştirmeçiler
- Özleştirmeçiler (Tasfiyeciler)

Batılı Dillerden Yapılan Tercümeçiler

- Osmanlıcılar
- Türkçeleştirmeçiler
- Ödünçlemeçiler

Öz Türkçeleştirme

İster Osmanlı'nın bakiyesi olsun ister Batı dillerinden gelsin bütün dil bilgisi terimlerini öz Türkçeleştirme hareketi, 1. Türk Dili Kurultayı ile başlamış ve Güneş Dil Teorisi ile en yüksek noktasına ulaşmıştır. Sonradan bu tutum giderek zayıflasa da 1983'e kadar Türk Dil Kurumu'nun resmi bir tutumu olmuştur. 1983'ten sonra küçülen bu hareket, daha çok dil bilimcilerin benimsediği ve yer yer Türkologların da katıldığı bir tutum olarak dünden bugüne gelmiştir. Öz Türkçeleştirme hareketiyle çok terimlilik yeni bir boyut kazanmış ve gerek dil bilgisi kitaplarında ve gerekse yazılan bilimsel yazılarda çeşitlilik alabildiğine artmıştır.

Diğer Nedenler

- Dil bilgisi kavramlarına daha isabetli karşılık bulma
- Anlaşılama veya yanlış anlaşılma
- Tercih edilen terimlerdeki ses değişiklikleri
- Çok anlamlılıktan kurtulma
- Kişisel tercihler, Boz, "Türk dil bilgisi," 1597-99.

⁸⁶ Ekrem Ziya Duman, ve Aytekin Demircioğlu, "Mantık Öğretimi Programlarına Göre Yazılmış Ders Kitaplarındaki Mantık Kavramlarının Karşılaştırılması," *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları* 2, s. 4 (2013): 36.

"Aydınlatma" kelimesi, T.C. Anayasası'nda da işaret edildiği üzere topluma yönelik bir işlevi haizdir ve "informed" kelimesinin Türkçeleştirilmesinde, hasta ve tabip arasında kurulan sözleşmenin taraflarından çok daha fazlasını kapsayan bir kavramdır.

Türk Borçlar Kanunu'nda "Aydınlatma" kelimesi, gerçek anlamı ile kullanılmıştır. Bu yaklaşım da "informed" kelimesinin Türkçe karşılığı olarak "bilgi-" kökünden türetilen kelimelerin tercih edilmesini olumlar.

Anayasa, Kanunlar ve Nizamname kaynağında, "consent" teriminin Türkçeleştirilmesinde "rıza" ve "muvafakat-" kelimelerinden türetilen kök ve birleşmeler kullanılmalıdır.

Kanuni düzenlemelerde "onam" kelimesinin makam onayını işaret etmesi ve "aydınlatma" kelimesinin ise topluma yönelik işlevselliği nedeniyle, düzenleyici metinlerde, "Aydınlatılmış Onam" teriminin kullanılmasını uygun bulmamaktayız. "Informed Consent" teriminin Türkçe karşılığının, "Bilgilendirilmiş Rıza Belgesi" veya "Bilgilendirilmiş Muvafakatname" ya da "Muvafakatname" olduğu kanısındayız.⁸⁷

"Aydınlatılmış Onam" teriminin ad koyucusu olduğu aşikâr olan Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi'nin oluşturduğu bir kural kitabının, terimin yerleşmesindeki işlevi düşünülürse, her düzenleyici metin dikkatle yazılmalıdır. Bu etki, şeklin ötesinde içeriğe yönelmiş olup, evrensel hukuk kurallarını da zedeleyebilir. Düzenleyici işlem bir vasıta ile etkisizleştirilse dahi geçmişe yönelik onanmaz hak kayıplarının nedeni olabilir.

Bize göre, sağlık hizmetine yönelik düzenleyici metinlerin yazılması için Türk dilini bilen, hukuk ve sağlık terimlerine beraberce vâkıf, yeni kelime yaratma niyetinde olmayan,⁸⁸ terim karmaşası yaratmayan ve metinlerde kelime birliğine özen gösteren dikkatli kişiler görevlendirilmelidir ve sağlık mensuplarından, ürettikleri iş ve işlemlerde, azami dikkat talep eden düzenleyici metinlerin hazırlanması aşamasında da aynı dikkat ve özenin gösterilmesi gereklidir.

---

⁸⁷ Belge başlığı, "*Hastanın...*" ifadesi ile başlayabilir. Ör. "*Bilgilendirilmiş Hastanın Rıza Belgesi*", "*Bilgilendirilmiş Hastanın Muvafakatnamesi*".

⁸⁸ "Danışım" kelimesine, Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Büyük Türkçe Sözlük'te ve Makalemizde atfeddiğimiz iki sözlükte rastlanmamıştır.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan. *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. 4. Basım. Ankara: Engin Yayın Evi, 2006.
- Aksoy, Ömer Asım, *Dil Gerçeği*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1982.
- Ankara Barosu. *Sağlık Hukuku Digestası* 1, Sayı 1 (2009): 7-388.
- Ayverdi, İlhan. *Kubbealtı Lugatı Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı İktisadi İşletmesi, 2005.
- Başkan, Özcan. "Terimlerde Özleşme Sorunu." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten* 21-22, s. 1973-1974 (1974): 173-184.
- Boz, Erdoğan. "Türk dil bilgisi terminolojisinde çok terimlilik (çok adlılık) sorunu." *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 7, s. 3 (2018): 1592-1603.
- Chan, Kai L. "Power Language Index-Which are the world's most influential languages?." World Economic Forum. Published May 2016. http://www.kailchan.ca/wp-content/uploads/2016/12/Kai-Chan_Power-Language-Index-full-report_2016_v2.pdf.
- Cruse, David Alan. *Meaning in Language An Introduction to Semantics and Pragmatics*. New York: Oxford University Press, 2000.
- Çağbayır, Yaşar. *Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı Ötügen Türkçe Sözlük*. Ankara: Ötügen Neşriyat, 2007.
- Duman Ekrem Ziya ve Demircioğlu Aytakin. "Mantık Öğretimi Programlarına Göre Yazılmış Ders Kitaplarındaki Mantık Kavramlarının Karşılaştırılması." *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları* 2, s. 4 (2013): 33-42.
- Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası. *Çok Dilli, Çok Kültürlü Toplumlarda Eğitim*. İstanbul: Eğitim Sen Yayınları, 2016. Erişim Ağustos 21, 2019. <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2016/11/Çok-Dilli-Çok-Kültürlü-Toplumlarda-Eğitim.pdf>.
- Hançerlioğlu, Orhan. *Türk Dili Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992.
- Humboldt von, Wilhelm. *On Language*. Translated by Peter Heath. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- Karadüz, Adnan. "'Yazı' ve 'Yazım' Kavramlarının Dilin 'Anlam' ve 'Ses' Ögeleriyle İlişkisi." *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 3, s. 6 (2008): 430-457.
- Mega, Ertunç, "Hasta Haklarının Felsefi Temelleri" iç. *Hekimler İçin Hukuk Rehberi*, editör Erdal Kalkan, 77-93. Ankara: Türk Nöroşirürji Akademisi Yayınları, 2018.
- Püsküllüoğlu, Ali. *Öz Dilimiz*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1966.
- Timurtaş, Faruk Kadri. *Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü*. İstanbul: Umur Kitapçılık, 1979.
- World Economic Forum. "These are the most powerful languages in the world." Erişim Ağustos 15, 2019. <https://www.weforum.org/agenda/2016/12/these-are-the-most-powerful-languages-in-the-world/>.
- Yelbaşı, Cengiz. *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü Fransızca-İngilizce-Almanca Karşılıklarıyla*. Ankara: Sim Matbaacılık, 2014.